

พระราชดำรัส “แม่ของแผ่นดิน” สู่ความสุขสมบูรณ์ของอาณา ประเทศไทย

สุนันท์ อัญชลิษฐ์กุล*

บทคัดย่อ

บทความเรื่องพระราชดำรัส “แม่ของแผ่นดิน” สู่ความสุขสมบูรณ์ของอาณาประเทศไทย มีจุดมุ่งหมายเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถเนื่องในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ จากการศึกษาพระราชดำรัสในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถที่พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายพระพรชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาเป็นที่ประจักษ์ชัดว่า พระราชดำรัสดังกล่าวมีคุณค่ายิ่ง ๓ ประการ คือ คุณค่าด้านเนื้อหา คุณค่าด้านภาษา คุณค่าด้านความรู้ คุณค่าทางเนื้อหาสื่อถึงทัศนคติ อารมณ์ความรู้สึกของพระองค์ที่ทรงมีพระเมตตาธรรมอันสูงส่ง ทรงห่วงใยความเป็นอยู่ ทุกข์สุข และสุขภาพอนามัยของประชาชนผู้ยากไร้ในทุกหนทุกแห่งที่พระองค์ทรงพบขณะโดยเสด็จพระราชดำเนินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเยี่ยมราษฎรตามท้องที่ต่างๆ ทั่วประเทศ ในด้านคุณค่าทางภาษา พระราชดำรัสในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถมีลักษณะภาษาของการสื่อความชัดเจน ตรงไปตรงมา คำที่ใช้สื่อความหมายชัดเจนทั้งในคำแสดงความรู้สึก คำซ้อนตลอดจนการใช้คำเรียกขาน ในด้านคุณค่าทางความรู้ต่างๆ พระราชดำรัสของพระองค์สื่อถึงความรู้ทางธรรมชาติที่พระองค์ทรงพบขณะเสด็จพระราชดำเนินทรงงานรวมทั้งสอดแทรกคติธรรมทางพุทธศาสนา สมเด็จพระนาง-

* สุนันท์ อัญชลิษฐ์กุล

อ.บ., อ.ม. (ภาษาไทย) จุฬาฯ

Ph.D. Paris III, Grenoble I, France

(Mention Tres Honorable)

รองศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาภาษาไทย

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เจ้าฯ พระบรมราชินีนาถจึงเป็นพระผู้ทรงเปรียบเสมือน “แม่ของแผ่นดิน” ที่ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจอันยังผลให้เกิดความสุขสมบูรณ์แก่อาณาประชาไทย

๐ บทนำ

จากการศึกษาพระราชดำรัสในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถที่พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายพระพรชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาในปีต่าง ๆ เป็นที่ประจักษ์ชัดว่าทรงคุณค่าสำคัญยิ่ง ๓ ประการ คือ ทรงคุณค่าด้านเนื้อหาในฐานะพระราชดำรัสสู่ความสุขอาณาประชาไทยของพระองค์ ด้านการใช้ที่ภาษาไพเราะงดงาม และด้านความรู้ต่าง ๆ ดังนี้

๑. คุณค่าด้านเนื้อหา: พระราชดำรัสสู่ความสุขอาณาประชาไทย

พระราชดำรัสเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สะท้อนถึงความห่วงใยในความทุกข์ยากของพสกนิกรและพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงช่วยเหลือพสกนิกรของพระองค์ด้วยลักษณะสำคัญ ๓ ประการอันเป็นหลักสำคัญยิ่งต่อคุณภาพชีวิตและยังผลให้น่าสุขสู่อาณาประชาไทย ได้แก่ อาณาประชาไทยสุขด้วยโครงการพระราชดำริเสริมสร้างสุขภาพอนามัยและจิตใจ อาณาประชาไทยสุขด้วยพระราชดำริเสริมสร้างเศรษฐกิจครอบครัวและเสริมสร้างวัฒนธรรมและอาณาประชาไทยสุขด้วยโครงการพระราชดำริเสริมสร้างสภาพธรรมชาติแวดล้อมของประเทศ ดังนี้

๑.๑. อาณาประชาไทยสุขด้วยโครงการพระราชดำริเสริมสร้างสุขภาพอนามัยและจิตใจ

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงได้รับมอบหมายจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ทรงดูแลพระราชกิจด้านสุขภาพอนามัยของประชาชนและได้ทรงปฏิบัติงานสนองพระราชปณิธานอย่างไม่ทรงย่อท้อโดยพระเมตตาอันสูงส่งพระราชทานพระราชานุญาตในการรักษาพยาบาล การส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การฟื้นฟูสภาพหลังเจ็บป่วยแก่อาณาประชาไทยที่ยากไร้ทั่วไปโดยไม่จำกัดชั้น วรรณะ เชื้อชาติและศาสนา ตลอดระยะเวลาอันยาวนาน ดังจะเห็นได้จากกระแสพระราชดำรัสที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายพระพรชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระ

ชนมพรรษา พุทธศักราช ๒๕๒๔ พุทธศักราช ๒๕๒๗ และพุทธศักราช ๒๕๓๑ ที่อัญเชิญมาตามลำดับดังนี้

พระราชดำรัสที่พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา พุทธศักราช ๒๕๒๔ ตอนหนึ่งมีความว่า

“ชาวเขาเผ่าม้งที่มาคอยเฝ้าและก้คอยให้หมอรักษาเพราะว่าการช่วยเหลือขั้นแรกที่ทรงช่วยคือส่งหมอไปรักษา ได้อาศัยแพทย์ที่มีจิตเมตตาสูงตามโรงพยาบาลต่างๆ เช่น โรงพยาบาลศิริราช โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า โรงพยาบาลตำรวจ มาอาสาตามเสด็จ สละวันเวลาของเขาเพื่อจะมารักษาชาวเขาหรือชาวบ้านในท้องถิ่นทุรกันดาร แล้วรักษานี้ก็รักษาอย่างละเอียด ไม่ใช่รักษาแล้วก็ผ่านไป มีการติดตามโดยตลอดจนกระทั่งหาย เพราะว่าพวกเราหวังว่าด้วยการกระทำวิธีนี้จะช่วยลดการเสียชีวิตของทหารของเรา”

พระราชดำรัสที่พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา พุทธศักราช ๒๕๒๗ ตอนหนึ่งความว่า

“คนจนที่ต้องอดมื้อกินมื้อจะมีสุขภาพดีไปไม่ได้และย่อมจะต้องเกิดโรคร้ายไข้เจ็บขึ้นในที่สุดซึ่งการเจ็บป่วยนี้เองเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ทรัพย์สินที่เขาถืออยู่ต้องมลายหายสูญไป”

พระราชดำรัสที่พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา พุทธศักราช ๒๕๓๑ ตอนหนึ่งว่า

“การช่วยเหลือประชาชนที่เจ็บไข้ได้ป่วยเป็นงานด้านหนึ่งที่ข้าพเจ้าได้เคยปฏิบัติถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นเวลานานในเวลาเสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎร พระองค์ท่านมักทรงงานทางด้านเกษตรและการหาน้ำในการเพาะปลูกให้ประชากรราษฎรซึ่งงานนี้ต้องใช้เวลามาก เป็นงานที่ต้องทุ่มเทพระวิจรรณญาณเป็นพิเศษ ข้าพเจ้าจึงได้อำสารถับงานด้านดูแลความเป็นอยู่และสุขภาพอนามัย...”

ข้าพเจ้าเห็นว่าเรื่องสุขภาพอนามัยนี้เป็นสิ่งสำคัญเพราะเป็นพื้นฐานของสิ่งมีชีวิตทั้งมวลดังคำกล่าวที่ว่า “จิตใจที่แจ่มใสอยู่ในร่างกายที่แข็งแรง” หากประชาชนมีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย เขาก็จะมีสติปัญญา

เล่าเรียน ประกอบสัมมาอาชีพสร้างสรรค์ความเจริญต่างๆให้แก่บ้านเมือง
ดังนั้นถ้าเราจะกล่าวว่า “พลเมืองที่แข็งแรงย่อมสามารถสร้างชาติที่มั่นคง” ก็
คงจะไม่ผิด”

และด้วยพระบารมีแห่งสองล้านเกล้าฯ ของชาวไทยโดยแท้ ปัจจุบันองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและ
เอกชนได้จัดโครงการช่วยเหลือผู้เจ็บป่วยและทุกข์ยากเป็นจำนวนมากตามรอยพระยุคลบาท ดัง
พระราชดำรัสที่พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆที่เข้าเฝ้าถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระ-
ชนมพรรษา พุทธศักราช ๒๕๕๗ ตอนหนึ่งว่า

“...แต่ละกลุ่มแต่ละองค์กรช่วยคิดหากิจกรรมที่เป็นสาธารณกุศลและสา-
ธารณประโยชน์อย่างน่าสรรเสริญ ยกตัวอย่าง เช่น...มีการสร้างอาคารสถานที่
และสิ่งก่อสร้างที่จะอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน โครงการช่วยเหลือผู้เจ็บ
ป่วยและทุกข์ยากเป็นจำนวนมาก เช่น โครงการผ่าตัดรักษาดวงตาและหัวใจ
โครงการตรวจรักษาประชาชนโดยไม่คิดมูลค่า โครงการเพื่อสุขภาพ เช่น
โครงการอาหารปลอดภัย โครงการออกกำลังกายในรูปแบบต่าง ๆ...”

และทรงกล่าวถึง โครงการน้ำพระทัยพระราชทานที่ยังดำเนินการมาถึงปัจจุบันนี้ว่า

“โครงการนี้ข้าพเจ้าได้แนวคิดมาจากตั้งแต่สมัยพุทธกาลมีการตั้ง
โรงทานเลี้ยงคนจนและคนที่มาหางานทำในกรุงเทพฯมีมาก หากยังไม่มีการ
ทำและไม่มีอะไรจะรับประทาน อย่างน้อยเขาก็มีอาหารกลางวันรับประทาน
หนึ่งมื้อ”

๑.๒. อาณาประชไทยสุขด้วยพระราชดำริเสริมสร้างเศรษฐกิจครอบครัว และเสริมสร้างวัฒนธรรม

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจโดยเสด็จพระ-
บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมทุกข์สุขของราษฎรอย่างสม่ำเสมอ ทรงห่วงใย
พลเมืองของพระองค์ ประดุง “แม่ของแผ่นดิน” เมื่อ “ลูก” ในจังหวัดใดเดือดร้อนทรงเจริญ
รอยพระยุคลบาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในข้อที่ว่าช่วยเหลือผู้ที่ได้รับทุกข์คือการช่วย
เหลือตนเอง ไม่ว่าจะเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรในท้องที่ใดทรงมีพระราช
ปฏิสันถารด้วยอย่างใกล้ชิด ทรงซักถามถึงการประกอบอาชีพของพวกเขาแล้วหาทางส่งเสริมให้
ผู้มีรายได้น้อยหรือผู้ที่ประสบความยากลำบากเนื่องมาจากความแปรวนแปรของสภาพดินฟ้า
อากาศให้มีรายได้ใช้อื่นมาทดแทนจนอยู่ดีกินดีมีความสุขขึ้น ดังจะเห็นได้จากกระแสพระราช

ดำรัสที่พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาในปีต่าง ๆ ดังนี้

พุทธศักราช ๒๕๒๑ ทรงมีกระแสพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า

“มีชาวชนบทอีกจำนวนหนึ่งซึ่งเป็นจำนวนมาก เช่น ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ประสบกับฝนแล้ง บางทีแล้ง ๕ ปีติดต่อกัน ฝนไม่ตกเลย บางจังหวัดทำให้เขาไม่มีจะรับประทานพอ ไร่นาเสียหายก็ต้องไปกู้หนี้ยืมสินเพื่อมาเลี้ยงลูกเลี้ยงครอบครัว เมื่อข้าพเจ้าเห็นเขามารับเสด็จฯ เห็นผ้าถุงที่เขาใส่สวยงามเสียเหลือเกิน เป็นไหมมัดหมี่ แล้วเขาก็นั่งกับพื้นอยู่อย่างนั้นก็ถามเขาว่านี่ทำเอง เขาก็บอกว่าทำเองเขาเลี้ยงไหมเองที่บ้าน คนละ ๒๐-๓๐ กระดังแล้วมีผ้าขาวบาง ๆ ปิดและหม่อน เท่านั้นเอง ต้นหม่อนก็เป็นต้นไม้ที่ทนแล้งได้ อย่างข้าวไม่สามารถทนแล้งได้แต่หม่อนนี่ถึงจะแกร็นอย่างไรก็ทนแล้งได้เป็นต้นไม้ที่เหมาะสมกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือจริง ๆ เมื่อข้าพเจ้าเห็นดังนั้น เห็นความสามารถความสวยของมัดหมี่ก็เลยบอกกับเขาว่าขอให้พี่น้องทอนี้ให้ฉันใส่ได้ไหม จะขอซื้อ เขาบอกได้ เต็มใจ เขาก็ทอให้ นั่นละเป็นการตั้งต้นศิลปอาชีพ”

นอกจากนี้ในพระราชดำรัสที่พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา พุทธศักราช ๒๕๓๓ ได้ได้ทรงพระกรุณาเล่าถึงจุดเริ่มต้นของโครงการศิลปอาชีพตอนหนึ่งว่า

“จุดเริ่มต้นของศิลปอาชีพนั้นมาจากพระราโชบายของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ด้วยมีพระราชประสงค์จะสนับสนุนให้ราษฎรในหมู่บ้านที่ห่างไกลจากการคมนาคม มีการพัฒนาตนเองและพึ่งตนได้ในหมู่บ้าน เรียกว่าหมู่บ้านเบ็ดเสร็จ ทรงช่วยเหลือทางด้านแหล่งน้ำ ด้านการเกษตรให้ชาวบ้านสามารถปลูกข้าว ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ มีธนาคารข้าวในหมู่บ้าน ข้าพเจ้าก็ไปช่วยด้านครอบครัว ให้ชาวบ้านทอผ้า เย็บผ้า เป็นช่างไม้ ช่างแกะสลัก ผลิตเครื่องปั้นดินเผาและทำงานฝีมือต่าง ๆ กองทัพบกเป็นแรงสำคัญมาตั้งแต่ต้นในการก่อสร้างมูลนิธิศิลปอาชีพด้วยการช่วยเหลือดูแลหมู่บ้านยากจนในโครงการศิลปชีพ แนะนำและแก้ไขปัญหาให้ชาวบ้านติดตามผลงาน”

และในพระราชดำรัสที่พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา พุทธศักราช ๒๕๓๑ อีกตอนหนึ่งว่า

“ข้าพเจ้าได้มีโอกาสไปพบราษฎรมาทั่วประเทศ เพราะได้โอกาสตามเสด็จพระราชดำเนินทุกหนแห่งจึงได้พบความจริงที่ว่า คนไทยนั้นแม้อยู่ห่างไกลความเจริญของเมืองหลวงก็มีความสามารถทางด้านศิลปะเป็นอย่างดี เช่น ผ้าไหมไทย ผ้าไทยต่างๆ ที่เห็นมีสีและลวดลายที่สวยงามนั้นเกิดจากความสามารถของชาวบ้านเองแท้ๆ ไม่ต้องให้ใครไปออกแบบลวดลายและสีสันทให้ คนไทยเหล่านี้เองที่ข้าพเจ้าขอยกย่องว่า เป็นผู้สืบทอดศิลปะให้แก่ชาติบ้านเมืองของเขาจริง แม้แต่ผู้ที่ไม่เคยมีความรู้ทางหัตถกรรมใดๆ เลยก็ต้องนับว่ามีสายเลือดทางศิลปะอยู่ในตัวแล้วเพราะเพียงได้มาเรียนไม่นานก็สามารถผลิตผลงานที่สวยงามได้อย่างน่าอัศจรรย์

บัดนี้ ข้าพเจ้าได้ประจักษ์ด้วยตนเองแล้วว่า ประชาชนไทยของเราเปรียบเสมือนคลังเก็บรักษาศิลปวัฒนธรรมของชาติอย่างแท้จริงเพียงแต่ให้เขาได้มีโอกาสแสดงออกในคุณค่าของเขาเท่านั้น”

ด้วยพระมหากรุณาธิคุณอันสูงส่งนี้ยังผลให้ครอบครัวชาวนาที่ยากจนมีรายได้เสริมสร้างเศรษฐกิจครอบครัวให้ดีขึ้นมีความเป็นอยู่อย่างมีความสุข สมดังพระราชประสงค์ ดังจะเห็นได้จากกระแสพระราชดำรัสที่พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา พุทธศักราช ๒๕๓๒ อีกตอนหนึ่งว่า

“ข้าพเจ้าขอยกตัวอย่างบางแห่ง เช่น บ้านกุดนาขาม อำเภอสว่างแดนดินและบ้านจาร อำเภอบ้านม่วง จังหวัดสกลนคร สำหรับบ้านจารนี้ข้าพเจ้าได้ทราบข้อมูลภายหลังจากการไปทำงานที่บ้านกุดนาขามว่ามีราษฎรยากจนมากจึงได้ขอประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของกองทัพบก ขอนายทหารไปช่วยเหลือจัดเป็นรูปหมู่บ้านเบ็ดเสร็จ มีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ทอผ้า ตีเหล็ก ปั่นโองและปลูกผลไม้ต่างๆ เป็นต้น และมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพสาขา นิวยอร์กได้จัดส่งเงินของชาวอเมริกันที่มีจิตศรัทธาบริจาคมาช่วยเหลือ เดี่ยวนี้ราษฎรบ้านจารดีมีดชาย รับจ้างปั่นโองขายและทำงานต่างๆ มีรายได้เพิ่มขึ้น มีความสุขสมบูรณ์ยิ่งขึ้นทำให้ข้าพเจ้าเบาใจและดีใจที่หมู่บ้านนี้ประสบความสำเร็จไปแล้วขั้นหนึ่ง

อีกเรื่องหนึ่งมีผู้เล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า สมาชิกศิลปาชีพได้ไปกราบเรียนหลวงปู่เทสก์ วัดหินหมากเป้ง จังหวัดหนองคายว่าศิลปาชีพเป็นที่พึ่งและมีชีวิตดีขึ้นในคราวที่ประสบปัญหาฝนแล้ง ทำการเกษตรกรรมไม่ค่อยได้ผล หลวงปู่เทสก์จึงกล่าวว่า “ศิลปาชีพชุบชีวิตคนยากจนให้มีความหวังขึ้น” ซึ่งข้าพเจ้าได้ทราบแล้วก็เกิดปีติและตื่นตันใจยิ่งนัก”

พระเมตตาธรรมอันสูงส่งของพระองค์ทรงปกแผ่ไปยังสมาชิกในครอบครัวให้ได้รับความสุขสมบูรณ์โดยถ้วนหน้า อาทิเช่น

“อันนี้น่ารักที่สุด ข้าพเจ้าทราบดีว่า การที่จะตั้งกลุ่มสมาชิกศิลปาชีพ แล้วเอาคนทุกเพศ ทุกวัย ทุกอายุมานี่ เราจะต้องมีเนอสเซอรี่หรือว่าที่เลี้ยงเด็กหมายความว่าทั้งพ่อทั้งแม่มาเรียน ในช่วงระยะเวลาหนึ่งเดือนที่ประทับอยู่ที่ต่างจังหวัดหรือเดือนครึ่ง พ่อกับแม่จะได้เบียดเบียนทุกวัน แล้วลูกเหล่านี้ เด็ก ๆ เราที่ตั้งเป็นอนุบาล เราดูแลให้รับประทานอาหารที่ดี สอนให้ร้องเพลง เรียน ก. ไก่ ข. ไข่ ครีกรื่นมากเลย แล้วแม่เขาทำงานไป เขาก็ดูมองไปเห็นลูกเขากำลังร้องเพลงเสียงแจ้วแจ้วแล้วก็แข็งแรงที่อยู่ใกล้โรงฝึก”

๑.๓ อาณาประชายไทยสุขด้วยโครงการพระราชดำริเสริมสร้างสภาพธรรมชาติแวดล้อมของประเทศ

ในระหว่างโดยเสด็จพระราชดำเนินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้นสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงสังเกตเห็นธรรมชาติแวดล้อมของบ้านเมืองที่กำลังเสื่อมโทรม ทั้งพันธุ์สัตว์บกสัตว์น้ำที่กำลังจะสูญพันธุ์เพราะถูกล่ามาเป็นอาหาร และป่าไม้ที่ถูกทำลายจำนวนมาก ด้วยสายพระเนตรกว้างไกลและด้วยพระเมตตาบารมีจึงทรงพระมหากรุณาโปรดให้ตั้งโครงการปาร์กน้ำเพื่อสงวนป่าและที่ทำกินราษฎรในป่า ทั้งโปรดให้สร้างแหล่งสงวนพันธุ์สัตว์ป่า สัตว์น้ำที่หายากโดยมีพระราชประสงค์ให้ความสมบูรณ์ของธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอันเป็นคุณประโยชน์แก่อาณาประชายไทยและประเทศไทยให้อุดมสมบูรณ์ พระองค์ทรงส่งเสริมการปลูกป่าและการทำฝืนป่าให้อุดมสมบูรณ์ด้วยโครงการต่างๆ อาทิโครงการปลูกป่ารักษาน้ำ โครงการสวนป่าสิริกิติ์ โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ตามแนวพระราชดำริ ดังพระราชดำรัสที่พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา พุทธศักราช ๒๕๓๕ ที่ขออัญเชิญมา ดังนี้

“เรื่องการรักษาป่านี้ ข้าพเจ้าเคยได้ยินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรับสั่งเสมอว่า ป่าที่เสื่อมโทรมแล้วน่าจะแบ่งทำเป็นหมู่บ้านให้ราษฎรเข้าไปอาศัยอยู่ได้โดยทำความเข้าใจกับเขาว่าเราสามารถให้ราษฎรเหล่านี้ประมาณครอบครัวละ ๗ ไร่และเขาเหล่านี้มีหน้าที่ปลูกป่าให้กลับคืนสู่สภาพเดิมและดูแลรักษาป่าต่อไปเพื่อจะเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญของพวกเราต่อไป ถึงแม้ครอบครัวจะได้เพียง ๗ ไร่ เพื่อเพาะปลูกพืชผลก็ทรงหวังว่าทางราชการจะไปช่วยเหลือสนับสนุนเต็มที่ เช่น ชลประทานจะช่วยจัดหาน้ำให้ กรมประมงจะช่วยเรื่องขุดบ่อเลี้ยงปลา เจ้าหน้าที่ทางการเกษตรจะไปช่วยแนะนำว่าฤดูใดควรปลูกพืชชนิดใดดี เพื่อให้ราษฎรประกอบอาชีพให้ได้ผลสูงสุดในพื้นที่อันจำกัดนี้และหาตลาดให้ราษฎรด้วย เช่นข้าพเจ้าเองก็จะรับอาสาช่วยทางด้านศิลปอาชีพ เช่นให้ทอผ้าไหมมัดหมี่ ผ้าไหมหางกระรอก ทำดอกไม้ประดิษฐ์แกะสลักไม้เป็นรูปสัตว์ต่างๆ ที่พวกเขาเคยเห็นมาแล้วส่งมาที่สวนจิตรลดา ศิลปอาชีพจะรับมาช่วยขายให้ ราษฎรจะได้มีรายได้สม่ำเสมอในขณะที่เริ่มตั้งตัว ถ้าเราสามารถร่วมกันจัดระบบได้ดี คนกับป่าก็คงจะอยู่ร่วมกันได้โดยไม่ต้องทำลายซึ่งกันและกันและแผ่นดินที่เสื่อมโทรมผืนนี้ก็กลับคืนมาเป็นประโยชน์มหาศาลแก่พวกเรา”

๒. คุณค่าด้านภาษา : ถ้อยคำไพเราะงดงาม

พระราชดำรัสที่อัญเชิญข้างต้นสะท้อนอย่างชัดเจนถึงพระราชประสงค์ที่ทรงมุ่งมั่นให้อาณาประชไทยของพระองค์มีความเป็นอยู่ที่ดีมีสุขบนรากฐานสำคัญของชีวิตสำคัญ ๓ ประการ ความชัดเจนดังกล่าวเกิดจากการใช้ถ้อยคำงดงาม ประกอบด้วยการใช้คำแสดงความรู้สึก และการใช้คำซ้อน ดังนี้

๒.๑ การใช้คำแสดงความรู้สึก

ก. คำแสดงความรู้สึกปลอบปล้ำชื่นชม

พระราชดำรัสหลายองค์มีคำแสดงความรู้สึกปลอบปล้ำและชื่นชมความสามารถ พสกนิกรของพระองค์ อาทิคำว่า สวย มักปรากฏร่วมกับคำเน้น มาก เหลือเกิน คำว่า ยกย่อง คำว่า นำสรรเสริญ คำว่า น่ารัก ปรากฏคู่กับคำว่า ที่สุด คำว่า ปิติ คำว่า ตื้นตันใจ คำว่า สุข คำว่า ความปิติโสมนัส เป็นต้น ตัวอย่าง

คำว่า สวย สวยงาม สวยมาก สวยเหลือเกิน สวยงามเสียเหลือเกิน

“...นี่เป็นการทอเสื่อด้วยเส้นกระจูดซึ่งชาวไทยอิสลามทำได้สวยงามและเราสามารถจะทำเป็นเสื่อก็ได้ ทำเป็นฉากก็สวย ทำเป็นปกของอัลบั้มรูปก็ได้ ทำกระเป๋าที่สวยงาม...”

“...ผ้าไทยต่าง ๆ ที่เห็นมีสีและลวดลายที่สวยงามนั้น เกิดจากความสามารถของชาวบ้านเองแท้ ๆ ไม่ต้องให้ใครไปออกแบบลวดลายและสีเส้นให้ คนไทยเหล่านี้เองที่ข้าพเจ้าขอยกย่องว่า เป็นผู้สืบทอดศิลปะให้แก่ชาติบ้านเมืองของเขาจริง แม้แต่ผู้ที่ไม่เคยมีความรู้ทางหัตถกรรมใด ๆ เลย ก็ต้องนับว่ามีสายเลือดทางศิลปะอยู่ในตัวแล้วเพราะเพียงได้มาเรียนไม่นานก็สามารถผลิตผลงานที่สวยงามได้อย่างน่าอัศจรรย์...”

“ข้าพเจ้าเองได้ไปเห็นชาวบ้านต่าง ๆ แล้วก็เห็นว่าเขาทำงานหนักมาก แต่ไม่เคยทราบเลยว่าคนไทยสามารถเป็นศิลปินแห่งชาติได้จนกระทั่งศิลปินอาชีพเจริญขึ้นมาได้ทุกวันนี่ก็เพราะลูกหลานของชาวไร่ ชาวนา ได้บอกชาวต่างประเทศ ไม่มีนักเรียน มหาวิทยาลัยทางศิลปะอะไรเลย เป็นชาวบ้านจริง ๆ เขาไม่อยากจะเชื่อเพราะสวยเหลือเกิน...”

“เมื่อข้าพเจ้าเห็นเขามารับเสด็จฯเห็นผ้าถุงที่เขาใส่สวยงามเสียเหลือเกิน เป็นไหมมัดหมี่ แล้วเขาก็นั่งกับพื้นอยู่อย่างนั้นก็ถามเขาว่านี่ทำเอง เขาก็บอกว่าทำเองเขาเลี้ยงไหมเองที่บ้าน คนละ ๒๐-๓๐ กระจดตั้งแล้วมีผ้าขาวบาง ๆ ปิดและหม้อนเท่านั้นเอง”

คำว่า “ขอยกย่อง”

“...คนไทยเหล่านี้เองที่ข้าพเจ้าขอยกย่องว่า เป็นผู้สืบทอดศิลปะให้แก่ชาติบ้านเมืองของเขาจริงแม้แต่ผู้ที่ไม่เคยมีความรู้ทางหัตถกรรมใด ๆ เลย ก็ต้องนับว่ามีสายเลือดทางศิลปะอยู่ในตัวแล้วเพราะเพียงได้มาเรียนไม่นานก็สามารถผลิตผลงานที่สวยงามได้อย่างน่าอัศจรรย์”

คำว่า “ปิติ ตื่นตันใจ”

“...หลวงปู่เทศก์จึงกล่าวว่า “ศิลปินชุบชีวิตคนยากจนให้มีความหวังขึ้น” ซึ่งข้าพเจ้าได้ทราบแล้วก็เกิดปิติและตื่นตันใจยิ่งนัก...”

คำว่า “น่ารักที่สุด”

“อันนี้น่ารักที่สุด ข้าพเจ้าทราบดีว่า การที่จะตั้งกลุ่มสมาชิกศิลปะ แล้วเอาคนทุกเพศ ทุกวัย ทุกอายุมานี้ เราจะต้องมีเนอสเซอรี่หรือว่าที่เลี้ยงเด็กหมายความว่าทั้งพ่อทั้งแม่มาเรียน...”

คำว่า “สุข” ใ้คู่กับ “บังเกิด”

“ข้าพเจ้าได้มีโอกาสไปเปิดงานศิลป์แผ่นดินครั้งล่าสุดที่พระที่นั่งอนันตสมาคม เห็นแล้วบังเกิดสุข ความปิติโสมนัสอย่างยิ่งว่า นี่คือนคนที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและข้าพเจ้าเอาใจใส่และเอามาจากครอบครัวชาวนาที่ยากจน”

คำแสดงความรู้สึกข้างต้นล้วนสะท้อนถึงความปลาบปลื้มและชื่นชมอย่างชัดเจนที่ประชาชนของพระองค์มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ข. ข้อความแสดงความรู้สึกห่วงใย

ความรู้สึกห่วงใยสุขภาพของชาชนบทที่ปรากฏในพระราชดำรัสแห่งองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถมักปรากฏเป็นข้อความสื่อความอย่างชัดเจนตรงไปตรงมา ข้อความที่แสดงความรู้สึกห่วงใยในพระราชดำรัสของพระองค์มีมากมายในที่นี้ขอยกตัวอย่างเป็นบางตอน เช่น

“...คนจนที่ต้องอดมือกินมือจะมีสุขภาพดีไปไม่ได้และย่อมจะต้องเกิดโรคร้ายไข้เจ็บขึ้นในที่สุดซึ่งการเจ็บป่วยนี้เองเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ทรัพย์สินที่เขามีอยู่ต้องมลายหายสูญไป...”

การใช้ข้อความแสดงความรู้สึกห่วงใยข้างต้นประกอบจากการใช้คำที่เข้าใจง่ายในบริบทที่สื่อความอย่างชัดเจน เช่น คำว่า “คนจน” คำว่า “อดมือกินมือ” ใน “คนจนที่ต้องอดมือกินมือจะมีสุขภาพดีไปไม่ได้” ซึ่งสะท้อนอย่างชัดเจนถึงความรู้สึกห่วงใยสุขภาพอาณาประชาราษฎร์ที่ยากจน รวมทั้งทรงห่วงใยในชีวิตความเป็นอยู่ด้วย ดังจะเห็นได้จากการใช้คำว่า “ทรัพย์สิน” “มลายหายสูญ” ในข้อความ “การเจ็บป่วยนี้เองเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ทรัพย์สินที่เขามีอยู่ต้องมลายหายสูญไป”

นอกจากนี้ข้อความ “หากยังไม่ม้งานทำและไม่มีอะไรจะรับประทาน อย่างน้อยเขาก็มีอาหารกลางวันรับประทานหนึ่งมื้อ” ในพระราชดำรัสองค์หนึ่งว่า

“โครงการนี้ ข้าพเจ้าได้แนวคิดมาจากตั้งแต่สมัยพุทธกาล มีการตั้ง
โรงทานเลี้ยงคนจนและคนที่มาหางานทำในกรุงเทพฯ มีมาก หากยังไม่มีการ
ทำและไม่ทำอะไรจะรับประทาน อย่างน้อยเขาก็มีอาหารกลางวันรับประทาน
หนึ่งมื้อ”

แสดงให้เห็นเป็นอย่างดีถึงความรู้สึกห่วงใยพสกนิกรผู้ยากไร้ ข้อความดังกล่าวสื่อความรู้สึกห่วง
ใยอย่างชัดเจนด้วยคำเรียบง่าย ตรงไปตรงมา เช่น “ไม่มีงานทำ” “ไม่มีอะไรจะรับประทาน”
“อย่างน้อยเขาก็มีอาหารกลางวันรับประทานหนึ่งมื้อ” เป็นต้น

๒.๒ การใช้คำซ้อน

คำซ้อนเป็นเอกลักษณ์ในการสร้างคำขึ้นใช้อย่างหนึ่งในภาษาไทย ในพระราชดำรัสใน
สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พบว่ามีคำซ้อนปรากฏหลายแห่ง ทั้งคำซ้อนสัมผัส คำ-
ซ้อนอรรถวิภาษ คำซ้อนสัมผัสมีคุณลักษณะพิเศษคือเป็นคำซ้อนสี่พยางค์ที่มีคำที่สองและคำที่
สามสัมผัสกัน คำซ้อนสัมผัสช่วยเพิ่มน้ำหนักและช่วยสร้างความไพเราะด้วยจังหวะของคำ เช่น
เล่าเรียนเขียนอ่าน ส่วนคำซ้อนอรรถวิภาษเป็นคำซ้อนสี่พยางค์ มีคำสองคำที่เป็นคำตรงกันข้าม
กันช่วยให้ข้อความเกิดภาพสองภาพที่ตรงข้ามกันเช่น “อดมือกินมือ” การใช้คำซ้อนยังทำให้
ข้อความเด่นและชัดเจนเช่น “มั่งมีสุขสมบูรณ์”

๒.๒.๑ คำซ้อนสัมผัส เท่าที่พบ ได้แก่

ก. เล่าเรียนเขียนอ่าน

คำซ้อน เล่าเรียนเขียนอ่าน เป็นคำซ้อนสี่พยางค์มีความหมายในทำนองเดียวกันทั้งสี่
คำ คำว่า เรียน สัมผัสกับคำว่า เขียน ซึ่งช่วยเพิ่มน้ำหนักและช่วยสร้างความไพเราะด้วยจังหวะ
ของคำอย่างดี ตัวอย่าง

“โบราณวัดเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน ชาวบ้านสามารถจะไปฟัง
พระได้แทบทุกเรื่อง เช่น ไปถือศีล อบรมจิตใจที่วัด มีลูกก็ส่งไปเล่าเรียน
เขียนอ่านที่นั่น เวลาล่วงก็ไปขอข้าวพระกินได้ นับเป็นสังคมที่สมบูรณ์
แบบ อยู่ห่างไกลจากความหิวโหย”

ข. โรคภัยไข้เจ็บ

คำซ้อน โรคภัยไข้เจ็บ เป็นคำซ้อนสี่พยางค์มีความหมาย ในทำนองเดียวกัน ทั้งสี่คำ คำว่า ภัย สัมผัสกับคำว่า ไข้ ซึ่งช่วยเพิ่มน้ำหนักและช่วยสร้างความไพเราะ ด้วยจังหวะของคำอย่างดี ตัวอย่าง

“...และย่อมจะต้องเกิดโรคภัยไข้เจ็บขึ้นในที่สุด...”

ค. มลายหายสูญ

คำซ้อน มลายหายสูญเป็นคำซ้อนสี่พยางค์มีความหมายในทำนองเดียวกัน ทั้งสี่คำ คำว่า มลาย สัมผัสกับคำว่า หาย ซึ่งช่วยเพิ่มน้ำหนักและช่วยสร้างความไพเราะด้วยจังหวะของคำอย่างดี ตัวอย่าง

“...การเจ็บป่วยนี้เองเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ทรัพย์สินที่ เขามีอยู่ต้องมลายหายสูญไป”

๒.๒.๒ คำซ้อนอรรถวิภาษ

เท่าที่พบมี ๑ คำ คือ อดมือกินมือ คำซ้อนอรรถวิภาษ อดมือกินมือ เป็นคำซ้อนสี่ พยางค์ มีคำว่า อด มีความหมายปฏิเสธ แปลว่า ไม่ได้ (กิน) ตรงข้ามกับคำว่า กิน มีความหมายบอกเล่าแปลว่าได้ (กิน) แต่ใช้ปรากฏในข้อความเดียวกันได้ ตัวอย่างเช่น

“คนจนที่ต้องอดมือกินมือจะมีสุขภาพดีไปไม่ได้และย่อมจะต้อง เกิดโรคภัยไข้เจ็บขึ้นในที่สุดซึ่งการเจ็บป่วยนี้เองเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ ทรัพย์สินที่เขามีอยู่ต้องมลายหายสูญไป”

๓. คุณค่าด้านความรู้ต่าง ๆ

พระราชดำรัสต่าง ๆ ที่ทรงเล่า ทรงบรรยาย ทรงพรรณนานั้นทรงลำดับความอย่างเห็น ภาพได้อย่างดีเป็นที่ประทับใจ และก่อให้เกิดความรู้ต่าง ๆ อันทรงคุณค่ายิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความรู้ทางด้านธรรมชาติ ความรู้ทางด้านวัตถุที่นำมาใช้ในงานฝีมือศิลปะ เช่น

๓.๑ ความรู้เรื่องการคร่ำทอง ทรงอธิบายว่า

“...การคร่ำทอของหมายความว่าการสลักเอาเส้นทองคาลงไปในเหล็ก แล้วมีการลงยาแล้วก็ถมทอง ฝีมือต่างๆ ที่เกี่ยวกับการทำทองคำเรือใบลำนี้นี้ เป็นเรือใบในรูปแบบของเรือใบสมัยโบราณในเรื่องพระมหากษัตริย์...”

๓.๒ ความรู้เรื่องย่านลิเกา

กระแสพระราชดำรัสที่พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา พุทธศักราช ๒๕๒๔ พุทธศักราช ๒๕๒๗ ทรงอธิบายเรื่อง ย่านลิเกาอย่างละเอียดหาฟังได้ยากยิ่ง ตอนหนึ่งว่า

“ย่านลิเกานี้เป็นศิลปะเก่าแก่ของบรรพบุรุษของเรา แล้วก็วัตถุดิบก็ขึ้นเองภายในประเทศ คือทางภาคใต้ที่ฝนมาก ตัวย่านลิเกานั่นก็คือเป็นพืชชนิดหนึ่งที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติใต้ต้นยาง ใต้สวนยางปิดดินให้ชุ่มชื้นและที่ภาคใต้ใช้ได้ดีเพราะว่าฝนตกมากทำให้เกิดความเหนียว ทำให้เส้นเหนียวแล้วก็อยู่ได้เป็นร้อยปี อันนี้คนที่ญี่ปุ่นว่าเป็นลักษณะพิเศษของย่านลิเกา ถ้าแม้ว่าทิ้งให้แก่กับต้นแล้วโยของเขาจะเหนียวอยู่ได้เป็นร้อยปี โดยที่ไม่มีตัวแมลงมากัดกินเลยเพราะฉะนั้นเรียกว่าพูดได้ว่าเป็นพืชเศรษฐกิจที่ยอดเยี่ยมที่สุดของเมืองไทย”

“อันนี้เป็นเส้นลิเกาดำที่จะขึ้นเฉพาะในพรุหรือริม ๆ พรุที่จะหาได้ที่งามจะอยู่เฉพาะที่นั่น เพราะฉะนั้นจึงต้องตัดต้นลงไปพรุกันแล้วก็เพื่อดูพันธุ์ไม้ต่างๆ ที่ขึ้นในพรุซึ่งอาจจะประโยชน์แก่ชาวบ้านในการยังชีพของเขาให้อยู่ได้ดี ลิเกาสีน้ำตาลมักจะขึ้นบนเขา ลิเกาสีน้ำเงินก็ขึ้นบนเขา ชาวบ้านเหล่านั้นนับว่าเป็นครูอยู่ในตัวเพราะเขาเองจะบอกได้ว่าลิเกาชนิดไหนจะต้องไปเก็บที่ไหน เขาจะบอกได้ ก็ได้อาศัยความสามารถความร่วมมือของเขาที่ทำให้มูลนิธิศิลปาชีพประสบความสำเร็จได้”

๓.๓ ความรู้เรื่องประวัติศาสตร์การทอผ้าไหมมัดหมี่

จากพระราชดำรัสทำให้เราทราบว่า การทอผ้าไหมมัดหมี่เป็นศิลปะเก่าแก่ของโลกและมีหลายประเทศในทวีปเอเชีย ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า

“การทอผ้าไหมมัดหมี่เป็นศิลปะเก่าแก่ของโลกอย่างหนึ่งแต่จะเก่าแก่เพียงไหนยังไม่มีหลักฐานมายืนยันได้แน่นอน เพราะทั้งใยไหมและสีย้อม

ล้วนเป็นของที่มาจากธรรมชาติ เมื่อนานเข้าก็เสื่อมสลายไปตามกาลเวลา เพียงแต่มีหลักฐานว่ามดหมี่ในทวีปเอเชียมีหลายประเทศ เช่น อินเดีย อินโดนีเซีย เขมร ลาว ไทย ในพม่าแถบเชียงตุง”

นอกจากความรู้ด้านต่าง ๆ แล้วพระราชดำรัสในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถยังอุดมด้วยคติธรรม แง่คิดอันทรงคุณค่าอีกด้วย ดังพระราชดำรัสที่พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา พุทธศักราช ๒๕๒๗ ตอนหนึ่งทรงกล่าวถึงความสำคัญด้านการปลูกฝังคุณธรรมทางจิตใจเกี่ยวกับการ “ให้” ทางพุทธศาสนาได้อย่างชัดเจน ลึกซึ้ง ดังนี้

“...เราเป็นแผ่นดินแห่งบวรพุทธศาสนา อบรมสั่งสอนกันมานานให้รู้จักทำบุญด้วยการ “ให้” “ให้” คำว่า “ให้” นี้ไม่ได้หมายถึงว่าให้ทางวัตถุ หมายถึงให้โอกาสผู้อื่นแสดงความคิดเห็นของเขา ด้วยการอดกลั้นต่อความรู้สึกของเขา จะเห็นได้ว่าแม้ประชาชนนับถือศาสนาต่างกันเรายังอยู่ร่วมกันมาได้อย่างร่มเย็นเป็นสุข ตามประวัติศาสตร์ของไทยเราไม่เคยมีบันทึกไว้ว่าเกิดการรบพุ่งทางศาสนาเลย...การบิดบาตนั้นไม่ใช่การเบียดเบียนชาวบ้านอย่างที่คนเข้าใจกันเดี๋ยวนี้ แต่เป็นการออกไปสอนให้ชาวบ้านรู้จักการ “แบ่ง” การ “ให้” โบราณวัดเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน ชาวบ้านสามารถจะไปพึ่งพระได้แทบทุกเรื่อง เช่น ไปถือศีล อบรมจิตใจที่วัด มีลูกก็ส่งไปเล่าเรียนเขียนอ่านที่นั่น เวลาล่มก็ไปขอข้าวพระกินได้ นับเป็นสังคมที่สมบูรณ์แบบ อยู่ห่างไกลจากความหิวโหย”

อีกตอนหนึ่งว่า

“คนเรารู้เอาความต้องการทางวัตถุเป็นใหญ่มักทำให้ขาดสติ เพราะฉะนั้นขอให้พวกเราช่วยกันรักษาความสำนึกคิดที่ดีแบบเก่าก่อนคือ ความเอิบอิ่มในคุณงามความดี สนับสนุนการ “ให้” ให้ทุกอย่างไม่ใช่เฉพาะวัตถุ เช่นแต่ละเดือนเรามีวันหยุดกันถึง ๔ อาทิตย์ พวกเราที่เป็นพวกที่พอมีก็อาจจะผลัดกันไป “ให้” ผู้ยังขาดอยู่ ไม่จำเป็นต้องดอกที่จะหยิบยื่นวัตถุ แต่ “ให้” ทางน้ำใจก็ได้ การพัฒนาทางจิตใจนี้สำคัญมากปัจจุบันเรามีสิ่งล่อใจมากทางด้านวัตถุ มีสิ่งทีบำรุงบำเรอความสุขที่จะสรรหามาได้ทุกเมื่อ จนกระทั่งเราขาดความสำนึกว่าคนเรายังได้เต็มที่มีสุขสมบูรณ์ก็ยิ่งสมควรจะต้องสะสมความดียิ่งขึ้น ไม่ใช่สะสมแต่ทรัพย์สมบัติจนคิดแต่จะแก่งแย่งกันกลายเป็นยุคที่ร้อนระอุเป็นอันตรายต่อเสรีภาพของบ้านเมืองมากที่สุดทีเดียว เรื่องนี้

ข้าพเจ้าอยากขอฝากให้สภาสมาคม หน่วยสังคมสงเคราะห์ต่างๆ ให้ถือหลักที่จะช่วยกันคิดว่ายากจนน้ำใจนั้นเป็นภัยต่อสังคมเรายิ่งกว่ายากจนทางด้านวัตถุ”

บทสรุป

พระราชดำรัสทุกองค์ที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นลักษณะภาษาอันงดงามซึ่งสะท้อนทัศนคติ น้ำเสียงอารมณ์ ความรู้สึกของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้อย่างชัดเจน ความชัดเจนของพระราชดำรัสเกิดจากการใช้คำที่สื่อความหมายตรงไปตรงมา ได้แก่ การใช้คำแสดงความรู้สึก อันสื่อถึงจุดมุ่งหมายของสารนั้นอย่างดี และการใช้คำซ้อนลักษณะต่างๆ ช่วยเน้นย้ำความหมายของสารทำให้ข้อความสละสลวยโดดเด่น ทำให้ผู้ฟังและผู้อ่านได้รับรสทางอารมณ์ และเพลิดเพลินในการฟังและการอ่าน อีกทั้งยังทรงคุณค่ายิ่งด้านเนื้อหา ด้านความรู้ตลอดจนให้คติการดำเนินชีวิตอย่างดียิ่ง

ดังนั้นเพื่อน้อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณและเพื่อแสดงความจงรักภักดีในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ “แม่ของแผ่นดิน” ผู้ทรงเป็น “แบบอย่างของแม่” ที่ประเสริฐสุดด้วยทรงกล่าวเสมอว่าทรงดำเนินตามรอยพระยุคลบาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว “พ่อของแผ่นดิน” ในการแบ่งเบาพระราชกรณียกิจในส่วนที่ผู้เป็นแม่ที่ดีพึงกระทำ และทรงประกอบพระราชกรณียกิจด้วยพระราชอุตสาหวิริยะเพื่อให้อาณาประชาราษฎร์ของพระองค์มีความสุขและเพื่อให้ประเทศชาติมีความร่มเย็นโดยแท้ อาณาประชาราษฎร์ทุกเหล่าควรตระหนักถึงหน้าที่ของตนในฐานะ “ลูกที่ดี” ให้สมกับคำขวัญที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระราชทานในวันแม่แห่งชาติ วันอังคารที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๒๙ ว่า “รู้จักบูชาพระคุณแม่ ย่อมเป็นมงคลแก่ตัวลูก”

บรรณานุกรม

ประมวลพระราชดำรัสและพระราชโองการที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ตั้งแต่เดือน พฤษภาคม ๒๕๒๐-เดือนสิงหาคม ๒๕๓๕. จัดพิมพ์เนื่องในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ วันที่ ๑๒ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๓๕

พระราชดำรัสที่พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๖- ๒๕๔๗.